

Vad säger då denna begränsade företeelse i ett större perspektiv? Man frestas se en viss kontinuitet i flyttningsrörelsen från tidigare tider, en "naturlig" befolkningsrörelse som fortgick också i onaturliga förhållanden över en gräns som inte ens Stalin lyckades stänga helt. På sitt sätt vittnar överlöparna också om det förtvivalade läge en del av arbetarna befann sig i under depressionen, liksom även om styrkan i uppfattningen om Sovjetunionen som framtidens land.

Max Engman

Piggeneralens biografi

Irma Sulkunen, *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen* [Kvinnans kallelse. Miina Sillanpää och differentieringen av könens världar]. Hanki ja jää. 179 s. Juva 1989.

Irma Sulkunens doktorsavhandling *Raittius kansalaisuskontona* (1986, rec. i *HTF* 1987, s. 137-141) var den första och hittills enda helhetsanalysen av de första skedena av rörelsen mot alkohol i Finland. Undersökningen var den första där infallsvinkeln inte så mycket bestämdes av alkoholfrågan utan av den totala organiseringen i samhället. Sulkunen påvisade att nykterhetsrörelsen utgjorde den viktigaste förpolitiska rörelsen som föregick arbetarrörelsen och hon klädde slöjan av den fennomanska filantropin med rätt hård hand. Arbetet har i Finland utkommit i en andra upplaga och har även översatts till engelska.

I sin nyaste undersökning *Naisen kutsumus*, en biografi över Miina Sillanpää (1866-1952), "piggeneral", förgrundsfigur inom kvinnorörelsen, mångårig socialdemokratisk riksdagsledamot och kortvarig minister, fortsätter Sulkunen sin ifrågasättande forskarlinje som även öppnar polemiska perspektiv. Hon nöjer sig inte heller denna gång med gamla och enkla förklaringar. Hon skriver inte en levnadsteckning av typen "Life and Letters", utan undersöker fr.a. hur medelklassfamiljen och arbetsfördelningen mellan könen uppstod i Finland i början av 1900-talet.

Sillanpää-biografien utgör en del av ett större pågående projekt rörande kvinnors organisering. Inom ramen för en planerad trilogi kommer Sulkunen ytterligare att skriva biografier över herdeflickan

Lisa Eriksdotter, som gav upphov till en väckelserörelse i Kaland på 1700-talet, och över Mandi Granfelt, maka till nykterhetsrörelsens fennomanska kraftgestalt A.A. Granfelt.

Biografin över Sillanpää fick stor offentlighet redan före den utkom. En konflikt mellan forskaren och Miina Sillanpääs Stiftelse, som började med en kontrovers rörande beskattningen av forskningsstipendiet avslutades med en av förläggaren i sista minuten framförhandlad förlikning sedan polisen redan hunnit beslagta manuskriptet. I detta unika fall var det inte längre fråga om pengar, utan om forskningens frihet. Pressen intresserade sig mer för konflikten än för den färdiga undersökningen, vilket otvivelaktigt berodde på att Sulkunens undersökning inte gav möjlighet att dra fram lättköpta sensationer om Miina Sillanpää. Sulkunens solida och välskrivna arbete blev inte någon bestseller, men tilldelades välförtjänt statens informationspris i början av detta år.

I Finland – liksom på andra håll – skrivs den övervägande delen av biografierna av andra än akademiskt utbildade historiker. Ur den biografiska historieskrivningens synvinkel kombinerar Sulkunens undersökning skickligt gammalt och nytt. Som en duktig levnads-tecknare klarlägger hon växelverkan mellan individ och samfund, mellan människa och samhälle. Mer än för individen Sillanpää intresserar hon sig för de historiska processer där Miina Sillanpää var med, som påverkade henne eller som hon försökte påverka. Det är inte heller nytt att Sulkunen försöker hitta fram till huvudpersonen under den myt som byggts upp eller uppstått kring henne.

Sulkunens ideal av antibiografi kan jämföras med Marjatta Rahikainens biografi över N.R. af Ursin (1986, rec. *HTF* 1988, s. 81-83). Tack vare sitt solidare forskargrepp och en mera fruktbar frågeställning lyckas Sulkunen betydligt bättre än Rahikainen, som från vulgärmarxistiska utgångspunkter öppet föraktar en sådan adlig reformist som af Ursin. Också i Sulkunens undersökning framträder visserligen på sina ställen ett ideologiskt förakt, som hon förefaller att hysa för undersökningsobjektets världsbild, vilket i synnerhet kommer till synes i fråga om åren 1917-18. Forskaren behöver förvisso inte känna sympati för sitt forskningsobjekt, men inte heller anti-pati. En kritisk inställning behöver inte nödvändigtvis innebära att man hellre spekulerar om huvudpersonens motiv i ett negativt än ett positivt ljus; ett grand empati kan t.o.m. vara en dygd hos en forskare.

Sulkunen skisserar alltså med hjälp av en aktörsbiografi över Sillanpää upp en bild av den förändring som "ägede rum i det sociala könssystemet när lönearbetet blev vanligare och klassamhället stabiliserades". Sulkunens bakgrundsuppfattning är en hypotes om den kollektiva människobildens upplösning och om att mannens och

kvinnans verksamhetssektorer och medborgaridentiteter differentierades under denna förändring. Detta granskar Sulkunen just genom Sillanpääs sociala bana och verksamhet samtidigt som hon ständigt vidgar perspektivet till hela arbetarrörelsen, arbetarkvinnorörelsen eller den borgerliga kvinnorörelsen.

Enligt Sulkunen var Miina Sillanpääs väg från obesutten flicka till tjänarinna inte endast typisk utan den allra mest typiska levnadsmodellen vid denna tid för kvinnor ur arbetarklassen i Finland. Tjänarinnornas emancipationssträvanden berodde på att de befann sig i en annorlunda ställning än den självständiga och enhetliga lönearbetarklass som höll på att uppstå. Å andra sidan var det fråga om att ståndsborgerskapets sociala ställning, familjeform och livsstil höll på att upplösas under samhällskrafternas tryck. Den sänkta lönenivån inom vissa tjänstmannakategorier och de nyrikas nya levnadssätt försvagade tjänstefolkets ställning och skärpte arbetstakten.

I sin granskning av kampen för att upphäva tjänstetvånget, av sedlighetsfrågan och det sociala skyddet för moderskapet (t.ex. förbud mot nattarbete för kvinnor) visar Sulkunen klart på hur olika sätt vänsterkvinnorna och de borgerliga kvinnorna gestaltade världen och förhöll sig till frågor rörande kvinnans ställning. Enligt henne blev socialdemokraterna på 1920- och 1930-talen tvungna att anpassa sitt program så att det överensstämde med den borgerliga familjemodellen. Också Miina Sillanpää gick klart in för uppfattningen att basen för kvinnans emancipation och hennes inlösande av medborgerlig kompetens uttryckligen var den husliga ekonomin. Som effektiv och självständig hushållsvarelse skulle den nya kvinnan också bäst gagna hela nationalekonomin och landet. Den före detta radikalen Miina Sillanpää hade integrerats i det finländska samhället.

För Sulkunen är det uttryckligen fråga om Miinas integrering. Hon ställer inte och besvarar inte frågan om det finländska samhället, och i så fall i vilken utsträckning, närmat sig de mål Miina ursprungligen uppställde. Det är en klar brist och man hade gärna vid sidan av de ideologiska spekulationerna sett en mera djupgående analys av situationen i samhället vid den tiden. I ett sådant perspektiv kunde Miinas målsättning att främja huslig ekonomi i högre grad ha framstått som en vardaglig kamp mot hunger, sjukdom och arbetslöshet, vilket inte var någon alldeles ringa fråga för den som upplevt första världskriget, inbördeskriget och depressionsåren. Hushållsideologin hade också en uppenbar anknytning till kvinnans – eller snarare husmoderns – positivt uppfattade roll inom landsbygdens familjeekonomi; också detta kunde ha dryftats.

Bristerna i Irma Sulkunens undersökning väger allt som allt lätt jämfört med förtjänsterna. Undersökningen uppfordrar till många omvärderingar och i den befinner sig den teoretiska och metodiska

infallsvinkeln samt behärskningen av källmaterialet - för en gångs skull - i exemplarisk balans. Boken borde absolut översättas till något internationellt gängbart språk.

Jukka-Pekka Pietiäinen

Statsmannen Tanner

Jaakko Paavolainen, *Väinö Tanner – patriootti* [Väinö Tanner – patrioten]. Tammi. 539 s. Helsinki 1989.

Tidigt på morgonen den 19 april 1966 avled Väinö Alfred Tanner på Aurora sjukhus i Helsingfors. Hans död, redovisad på detta enkla, osmyckade sätt på s. 481 i den fjärde delen av Jaakko Paavolainens levnadsteckning, innebar faktiskt slutet på en era. Bara en dryg månad senare bildade Rafael Paasio en center-vänster-koalition som markerade den finländska socialdemokratins återkomst från den politiska vildmark dit den förvisats på femtiotalet och inledningen till en ny era av politisk konsensus. Politiskt sett var Tanners sista år inte särdeles lyckosamma och hans levnadstecknare har, måhända omdömesgillt, avstått från en alltför ingående analys av konsekvenserna av hans aktiviteter. Den rätt minimalistiska prosa som präglar de sista kapitlen tyder också på att de bördor som är förenade med att slutföra en biografi på fyra volymer började slita ut författaren.

Professor Paavolainen har följt Väinö Tanners offentliga karriär i detalj (i själva verket på över två tusen sidor). Även om man ibland undrar om det verkligen var nödvändigt att återge så många brev och dokument in extenso (och sedan kommentera dem på ett lika vidlyftigt sätt) och trots långtråkiga avsnitt här och där, slappnar läsarens uppmärksamhet aldrig, inte minst tack vare författarens fängslande personliga funderingar över ämnet. Det är i själva verket frestande att säga att man i biografien får veta en hel del mer om hr Paavolainen än om hr Tanner. Tyvärr har författaren inte vågat bryta den heliga barriär av okränkbarhet mot granskning av person som förefaller att omge alla offentliga personer i Finland. Detta är faktiskt en "public life". Vi får en glimt av Tanner då han hastar i väg till sin gård Sorkki (Hur kom han dit? Körde han? Använde han allmänna transportmedel? Vad gjorde han där?), men om hans familjeliv får vi knappast veta någonting utöver vad illustrationerna ger. Boken innehåller nedslående få skickliga personliga anslag som kunde hjälpa till